

РОЗДІЛ 12

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 351:305

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/129>

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНИХ РАМОК ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВООХОРОННИЙ СЕКТОР

THE ROLE OF THE UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL GENDER EQUALITY POLICY: ANALYSIS OF INTERNATIONAL NORMATIVE FRAMEWORKS AND THEIR IMPACT ON THE LAW ENFORCEMENT SECTOR

Чорна В.Г., д.ю.н., професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права

НИ «Юридичний інститут
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

Пропонована стаття здійснює аналіз діяльності Організації Об'єднаних Націй у контексті сприяння гендерній рівності та боротьби з гендерною дискримінацією на міжнародному рівні. Дослідження зосереджено на вивченні розвитку міжнародних нормативних рамок, що були ініційовані ООН, з акцентом на різноманітні інструменти та механізми, які були розроблені для захисту та просування прав жінок та гендерної рівності у всьому світі. Аналіз охоплює ключові міжнародні угоди, такі як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Цілі сталого розвитку, особливо зосереджуючись на Цілі № 5 (гендерна рівність) та Цілі № 16 (мир, справедливість та ефективні інститути). Розглядаються виклики та проблеми, з якими зіштовхується міжнародна спільнота в контексті реалізації цих нормативних актів, а також вплив ООН на національну політику та законодавство країн-членів. Особливу увагу приділено впливу на сектор безпеки, включаючи залучення жінок до міжнародних миротворчих місій та поліцейської діяльності. Зроблено висновок, що діяльність Організації Об'єднаних Націй свідчить про значний внесок в боротьбу з гендерною нерівністю на міжнародному рівні через розробку нормативно-правової бази і створення ряду спеціалізованих структур. Ефективне впровадження Цілей сталого розвитку, з акцентом на гендерну рівність, демонструє необхідність універсального зобов'язання до реалізації цих ініціатив не тільки на міжнародному, але й на національному рівні, включаючи перегляд суспільних стереотипів та забезпечення рівних можливостей для всіх. Основоволожними для будь-якої гендерної політики мають стати принципи рівності, справедливості та поваги до прав людини, що є критичним для створення інклюзивного суспільства. Для збереження жінок у поліції критично важливо усунути бар'єри для їх кар'єрного розвитку та створити умови для просування за допомогою наставництва, резервування посад, лідерських програм, активності професійних спілок та забезпечення гендерної рівності у всіх сферах поліцейської роботи. Ключовими аспектами залишаються й проведення гендерного аудиту для забезпечення рівності умов праці, впровадження політик, спрямованих на підтримку сімейних цінностей, забезпечення доступності до дошкільних установ, та залучення жінок до процесу кадрового відбору з орієнтацією на заслуги, що є вирішальним для підтримки жінок у поліції.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерна дискримінація, правоохоронний сектор, Організація Об'єднаних Націй, Цілі сталого розвитку, миротворчі місії, поліцейська діяльність, ліквідація дискримінації, рівне представництво, права жінок, сектор безпеки.

The proposed article analyzes the activities of the United Nations in the context of promoting gender equality and combating gender discrimination at the international level. The research focuses on the development of international normative frameworks initiated by the UN, with an emphasis on the various instruments and mechanisms that have been developed to protect and promote women's rights and gender equality around the world. The analysis covers key international agreements, such as the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) and the Sustainable Development Goals, with a particular focus on Goal 5 (gender equality) and Goal 16 (peace, justice and effective institutions). The article also discusses the challenges and problems faced by the international community in the context of implementing these normative acts, as well as the impact of the UN on national policies and legislation of its member states. Particular attention is paid to the impact on the security sector, including the involvement of women in international peacekeeping missions and police activities. It was concluded that the activities of the United Nations show a significant contribution to the fight against gender inequality at the international level through the development of a legal framework and the creation of a number of specialized structures. Effective implementation of the Sustainable Development Goals, with an emphasis on gender equality, demonstrates the need for a universal commitment to the implementation of these initiatives not only at the international, but also at the national level, including revising societal stereotypes and ensuring equal opportunities for all. The principles of equality, justice and respect for human rights, which are critical for creating an inclusive society, should be fundamental to any gender policy. To retain women in the police force, it is critical to remove barriers to their career development and create the conditions for advancement through mentoring, job reservations, leadership programs, union activism and ensuring gender equality in all areas of policing. Conducting a gender audit to ensure equal working conditions, implementing policies aimed at supporting family values, ensuring access to preschools, and involving women in the merit-based recruitment process, which is crucial to supporting women in the police force, remain key aspects.

Key words: gender equality, gender discrimination, law enforcement sector, United Nations, Sustainable Development Goals, peacekeeping missions, policing, elimination of discrimination, equal representation, women's rights, security sector.

Постановка проблеми. Організація Об'єднаних Націй, з моменту свого заснування, поставила перед собою амбітну мету сприяння глобальній гендерній рівності та боротьбі з гендерною дискримінацією як невід'ємну частину своєї місії. Проте, незважаючи на значні зусилля та досягнення, у тому числі розробку міжнародних конвенцій та програм, виклики в реалізації ефективної гендерної політики на глобальному рівні залишаються значними. Проблема

ефективного застосування розроблених нормативних актів та стратегій в різних країнах, включаючи забезпечення рівного доступу та можливостей для жінок у секторі безпеки, особливо в миротворчих місіях та поліцейській діяльності, вимагає додаткової уваги. Це підкреслює необхідність глибшого дослідження механізмів імплементації та адаптації міжнародних гендерних стандартів в національні правові системи, ідентифікації існуючих прогалин у законодав-

стві та практиці, а також визначення ефективних шляхів їх усунення для досягнення реального прогресу в гендерній рівності на міжнародному рівні.

Стан дослідження проблеми. Окремі аспекти ролі та місця Організації Об'єднаних Націй у формуванні глобальної політики гендерної рівності та впливу міжнародних нормативних рамок на національний правоохоронний сектор постали предметом дослідження цілої низки науковців, серед яких: В. Медведєв, Н. Грицяк, В. Толкунова, Е. Правдіна, Л. Дені, М. Покровська, О. Кулачек, О. Лавріненко та інші.

Мета дослідження полягає в аналізі стратегій та ініціатив Організації Об'єднаних Націй, спрямованих на подолання гендерної нерівності та сприяння гендерній рівності в міжнародному контексті, з особливим фокусом на роль ООН у формуванні глобальних політичних рамок для захисту прав жінок та їхньої участі в секторі безпеки. Особлива увага приділяється аналізу впливу цих ініціатив на залучення жінок до правоохоронної діяльності, включаючи поліцейські контингенти в міжнародних миротворчих місіях, та визначенню стратегій для подолання існуючих бар'єрів для їх участі та просування на лідерські позиції в секторі безпеки.

Виклад основного матеріалу. Заснування Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у 1945 році стало ключовим моментом у вирішенні численних глобальних викликів через міжнародну співпрацю, при цьому Організація взяла на себе зобов'язання боротися з гендерною нерівністю як фундаментальною частиною своєї місії. Наступним кроком стало створення у 1946 році Комісії зі становища жінок – функціонального органу Економічної і соціальної ради ООН, що зосередилась виключно на боротьбі з гендерною дискримінацією та розробці глобальних політичних рамок у цій сфері.

Окрім цього, закріплення гендерної рівності як фундаментального міжнародного права людини в Загальній декларації прав людини ООН 1948 року підкреслило зобов'язання держав активно сприяти досягненню гендерної рівності. Продовжуючи свої зусилля щодо викоринення гендерної нерівності, Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), що регламентувала порядок дій, спрямований на припинення такої дискримінації.

Поява Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), розроблених під час Конференції ООН зі сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро у 2012 році, дала поштовх до значного прогресу в подоланні гендерної нерівності. Визначено сімнадцять ЦСР з метою поліпшення глобальних умов, які детально описано у Порядку денному сталого розвитку до 2030 року [1]. Для ефективної реалізації ЦСР, Організація Об'єднаних Націй та Комісія зі становища жінок підкреслюють необхідність застосування гендерно-чутливих підходів у управлінні та програмуванні, а також забезпечення доступу жінок до широкого спектру інституцій, включно з правоохоронними органами.

Сьогодні гендерна рівність є фундаментальним правом кожної людини та цінню, до якої прагнуть переважна більшість розвинутих держав та міжнародних організацій. Глосарій Навчального центру ООН Жінки тлумачить «гендерну рівність» (рівність між жінками та чоловіками) як таку, що «стосується рівних прав, обов'язків і можливостей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Рівність не означає, що жінки і чоловіки стануть однаковими, але що права, обов'язки і можливості жінок і чоловіків не будуть залежати від того, чоловічої чи жіночої статі вони народилися. Гендерна рівність передбачає, що інтереси, потреби та пріоритети як жінок, так і чоловіків беруться до уваги, визнаючи різноманітність різних груп жінок і чоловіків. Гендерна рівність не є суто жіночою проблемою, вона повинна стосуватися та повністю залучати чоловіків і жінок. Рівність між жінками і чоловіками розглядається

як питання прав людини, а також як передумова і показник сталого розвитку, орієнтованого на інтереси людей» [2].

У свою чергу, в контексті сектору безпеки це означає забезпечення однакових можливостей для жінок та чоловіків участі, керування та контролю за системою безпеки, а також рівне задоволення безпекових потреб жінок, чоловіків, дівчат та хлопців.

Особливо актуальними в контексті гендерних питань у правоохоронній діяльності є дві Цілі сталого розвитку, а саме:

– Ціль № 5, що передбачає «забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат».

– Ціль № 16, у рамках якої йдеться про «сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» [3].

Варто підкреслити, що прихильність до принципів егалітаризму та збільшення різноманітності в керівних ланках, зокрема через збільшення присутності жінок на лідерських позиціях, асоціюється з підвищенням рівня процесуальної справедливості та легітимності в очах громадськості. Такі умови, у свою чергу, можуть сприяти більш справедливому ставленню до громадян та зміцненню соціального миру, що є ключовою метою правоохоронної діяльності у забезпеченні міцних та стабільних інституцій.

Поліцейська діяльність, спрямована на підтримку гендерної рівності, повинна бути орієнтованою на забезпечення потреб та інтересів усіх членів суспільства, з особливою увагою до груп, які традиційно зазнають дискримінації, включаючи жінок. Ефективність такої поліцейської служби ґрунтується на принципах різноманітності, рівності та інклюзивності, забезпечуючи, що вона виступає репрезентативною та поважаною авторитетом. Важливим є впровадження строгих механізмів внутрішнього контролю та незалежного нагляду для забезпечення дотримання високих професійних стандартів та професіоналізму в роботі.

Гендерна політика, заснована на принципах рівності та справедливості, має на меті усунення будь-яких бар'єрів для жінок у правоохоронних органах, що включає ліквідацію всіх форм гендерної дискримінації відповідно до Цілей сталого розвитку ООН № 5 та № 16. Така політика передбачає забезпечення можливостей для жінок обирати бажані ролі в поліції, доступ до відповідного навчання для виконання цих ролей, і гарантії, що специфікація гендерних ролей не призведе до знецінення жінок або їх поставлення в невідгідне положення. Це вимагає, аби правоохоронні структури офіційно враховували соціальні зобов'язання та сімейні обов'язки жінок у процедурах відзначення заслуг і кар'єрного просування. Важливість реалізації практичних заходів в усіх країнах-членах ООН для задоволення потреб жінок у правоохоронних органах наголошується, включаючи створення умов для сумісності, неповної зайнятості, гнучких графіків роботи, можливості працювати віддалено, та перерв у кар'єрі.

Окрім цього, у рамках 66-ї сесії, Комісія зі становища жінок наголосила, серед іншого, на «необхідності повної, рівної, ефективної та значущої участі та лідерства жінок на всіх рівнях прийняття рішень для досягнення суттєвих змін» [4].

Додатково, Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», ухвалена Радою Безпеки ООН 31 жовтня 2000 р., та резолюції Ради Безпеки ООН 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493, які разом формують порядок денний «Жінки, мир, безпека», знову ж таки визнають ключову роль жінок у забезпеченні миру та безпеки, акцентуючи на важливості розширення їх участі для

забезпечення рівних та повноцінних можливостей у внеску в області безпеки та миротворення. Зауважимо, що 28 жовтня 2020 року Уряд України прийняв рішення про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, розроблений Мінсоцполітики у тісній співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади, міжнародними партнерами та 18 громадськими організаціями [5]. Ряд резолюцій Ради Безпеки ООН, що стосуються використання поліцейських контингентів у міжнародних миротворчих місіях, також підкреслюють необхідність включення гендерної перспективи, викликають до залучення більшої кількості жінок до поліційної діяльності та визнають важливість задоволення гендерно специфічних безпекових потреб, з особливою увагою до сексуального насильства в умовах конфлікту.

Ще одним інструментом, який міг би сприяти збільшенню кількості жінок, що займають парламентарські посади, є застосування виборчих квот, що виступають як значний каталізатор для глобального зростання жіночого представництва у законодавчих органах, демонструючи їхню ефективність у забезпеченні гендерної рівності в політичному просторі.

До 1995 року, Аргентина та Непал стали першопрохідцями у законодавчому закріпленні гендерних квот для парламентаріїв. Відтоді кількість країн, що взяли на озброєння цей механізм, зростає до вісімдесяти однієї по всьому світу, відображаючи широке визнання квот як універсального інструменту для просування диверсифікації у складі урядових органів на основі принципів, закладених як у Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, так і в Пекінській декларації та Платформі дій, прийнятих ООН, що сприяло встановленню гендерної рівності як міжнародної норми та винесенню аргументу про «політичну участь» як основоположного права людини на передній план політичних обговорень.

Незважаючи на існуючу підтримку квот, відсутність універсального консенсусу щодо їх впровадження може сприяти продовженню обмеженого рівня представництва у сферах, таких як поліція. У той же час, низка країн, зокрема Албанія, Індія, та Сьєрра-Леоне, вже впровадили гендерні квоти в поліцейські відомства, а в Австралії спроби запровадити такі квоти у поліції зустрічались із опозицією через побоювання дискримінації чоловіків та потенційного падіння стандартів прийому на службу, хоча досвід парламентів і наявні дослідження свідчать про невинуватість таких занепокоєнь та потенціал гендерних квот підвищити репрезентативність та авторитет поліцейської служби [6].

Відповідно до Статуту ООН, що закладає основу гендерної рівності у пункті 2 своєї преамбули та статті 8, Організація Об'єднаних Націй не запроваджує жодних обмежень для участі чоловіків та жінок на рівних засадах у її основних та допоміжних органах [7]; вона також активно заохочує залучення жінок до поліцейських сил, як це підкріплено Резолюцією Ради Безпеки ООН 2431, що зобов'язує ООН до збільшення кількості жіночих поліцейських до 2020 року [8]. Легіслативні ініціативи на рівні ООН спрямовані на стимулювання країн до включення жінок у склад нецивільних компонентів, відправляючи їх у військові та поліцейські контингенти для забезпечення їхньої активної участі в миротворчих місіях. Присутність жінок у поліції виступає як зразок дотримання принципів гендерної рівності, мотивуючи жінок та дівчат займати активну позицію у захисті своїх прав та вступати до лав правоохоронних органів. Окрім того, жінки у поліції сприяють посиленню відчуття безпеки серед жінок та дітей, а також підтримують місцевих жінок у зверненнях до правоохоронних органів для отримання необхідної допомоги.

Несприятливе становище жінок у складі міжнародних поліцейських сил вимагає постійної уваги, проте свідчення останніх років демонструє вагомі зрушення у цьому напрямку. До прикладу, у лютому 2019 року, відсоток жіночої присутності в поліцейських відділах, що діють під егідою ООН, сягнув 15%, що є значним покращенням порівняно з 7% у 2009 році [9]. Цей прогрес став можливим завдяки впровадженню комплексу заходів на глобальному та національному рівнях, метою яких було розширення можливостей для жінок брати участь у місіях з підтримання миру. Програма «Глобальні зусилля», ініційована Управлінням поліції ООН у 2009 році з амбіційною метою збільшення частки жінок до 20%, стала однією з ключових ініціатив у цьому контексті. Зокрема, для подолання існуючих бар'єрів і забезпечення рівних можливостей для жінок, було розроблено стратегію, що включає ряд конкретних заходів, розрахованих на стимулювання більш збалансованої та ефективної участі жінок у міжнародних поліцейських операціях, сприяючи тим самим розвитку більш справедливого та інклюзивного підходу у цій сфері:

- активізація зусиль держав щодо номінації жіночих кандидаток на участь у міжнародних поліцейських місіях;
- перегляд вступних вимог та процесів відбору для ідентифікації та усунення невинуватих перешкод для жінок;
- реалізація програм підготовки, спрямованих на підвищення кваліфікації жінок перед їх сертифікацією ООН;
- обов'язкове включення жіночих підрозділів до складу кожного контингенту, що відправляється, включаючи позиції на керівних рівнях;
- організація та проведення регіональних навчальних програм для розвитку лідерських якостей серед жінок у поліції, а також формування при ООН спеціального резерву жіночих кадрів для майбутнього використання;
- імплементація тренінгів, спрямованих на боротьбу з неусвідомленими гендерними упередженнями серед новобранців [9].

Відзначимо, що Стратегія Департаменту операцій ООН з підтримання миру гендерного щодо паритету військового та поліцейського персоналу на період 2018–2028 роки передбачає до 2028 року досягти цільового показника 30% жінок у складі миротворчих операцій [10].

Висновки. Діяльність Організації Об'єднаних Націй свідчить про значний внесок в боротьбу з гендерною нерівністю на міжнародному рівні через розробку нормативно-правової бази і створення ряду спеціалізованих структур. Ефективне впровадження Цілей сталого розвитку, з акцентом на гендерну рівність, демонструє необхідність універсального зобов'язання до реалізації цих ініціатив не тільки на міжнародному, але й на національному рівні, включаючи перегляд суспільних стереотипів та забезпечення рівних можливостей для всіх. Основоположними для будь-якої гендерної політики мають стати принципи рівності, справедливості та поваги до прав людини, що є критичним для створення інклюзивного суспільства. Для збереження жінок у поліції критично важливо усунути бар'єри для їх кар'єрного розвитку та створити умови для просування за допомогою наставництва, резервування посад, лідерських програм, активності професійних спілок та забезпечення гендерної рівності у всіх сферах поліцейської роботи. Ключовими аспектами залишаються й проведення гендерного аудиту для забезпечення рівності умов праці, впровадження політик, спрямованих на підтримку сімейних цінностей, забезпечення доступності до дошкільних установ, та залучення жінок до процесу кадрового відбору з орієнтацією на заслуги, що є вирішальним для підтримки жінок у поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyy-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
2. Глосарій Навчального центру ООН Жінки. «Gender equality glossary». Словник термінів щодо ґендерної рівності. URL: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=36>
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. United Nations. 2022. Commission on the Status of Women. Sixty-sixth session. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/n22/303/59/pdf/n2230359.pdf?token=yPNVCWcNbbZDAbYb7H&fe=true>
5. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325>
6. Inter-Parliamentary Union 2020, «Women in parliament: 1995-2020». URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2020-03/women-in-parliament-1995-2020-25-years-in-review>
7. Статут ООН. Організація Об'єднаних Націй : офіц. сайт. URL: <https://www.un.org/ru/charter-united-nations/index.html>
8. Резолюція Ради Безпеки ООН 2431 від 30 липня 2018 року. URL: <https://undocs.org/ru/S/RES/2431>
9. Ґендерні питання у поліції. Збірник інформаційно-методичних матеріалів «Ґендерні питання у секторі безпеки». URL: <https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/TooI%202%20UA.pdf>
10. Стратегія Департаменту операцій ООН з підтримання миру ґендерного щодо паритету військового та поліцейського персоналу на період 2018–2028 роки. URL: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/uniformed-gender-parity-2018-2028.pdf>